

๑. ^{๑๗}รำลึกนครปฐมเมื่อวันวาน

ผ่าน...ปาฐกถาเรื่องการเป็นอยู่ของจังหวัดนครปฐม

โดย.....

นายดาบเทียม ศรีพิสิฐ ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครปฐม

บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๔

ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

วันนี้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสมาบรรยายเรื่อง สภาวะแห่งการเป็นอยู่ของจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้ด้วยความประสงค์ทางราชการสำนักงานโฆษณา การเชิญให้ผู้แทนราษฎรเขียนเรื่อง บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง และลงข่าวในหนังสือพิมพ์ ข้าพเจ้าก็รับสนองด้วยความเต็มใจ ทั้งรู้สึกเป็นเกียรติยศเป็นอันมากที่มีโอกาสได้ปราศรัยกับมหาชนเกือบทั่วทั้งประเทศ ถ้าเนื้อเรื่องตลอดจนถ้อยคำสำนวนยังไม่เหมาะสมด้วยประการใดๆ ขอท่านได้โปรดให้อภัยแก่ข้าพเจ้าผู้ที่ยังอ่อนต่อการนี้ด้วยเถิด

นครปฐมเคยเป็นเมืองหลวงที่สำคัญของประเทศสยามเมื่อครั้งโบราณ และเป็นจังหวัดสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และทางประวัติศาสตร์แห่งประเทศสยาม ตามประวัติศาสตร์ในครั้งโบราณกาล ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะแพร่หลายในสยามนั้นได้ เริ่มแรกมีขึ้นที่นครปฐมก่อน โดยพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในประเทศอินเดีย ทรงพระนามว่าพระเจ้าอโศกราช เป็นผู้ทรงใส่พระทัยต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้มีความพยายามอย่างแรงกล้า ในการทำสัมพันธไมตรี กับประเทศทั้งปวงแล้วและส่งสมณทูตไปในประเทศต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับประเทศเรานี้พระเจ้าอโศกราชได้ส่งพระภิกษุ เข้ามาตั้งศาสนา เป็นหลักกลางที่นครปฐมก่อน แล้วพระพุทธศาสนาจึงค่อยๆ เจริญแพร่หลายขยายออกไปเป็นลำดับ บัดนี้พระพุทธศาสนาได้เจริญขึ้น จนมีนักธรรมทวีขึ้นเป็นอันมากเป็นส่วนหนึ่งที่อำนวยให้ชาวเราอยู่มาด้วยความสงบจึงนำคิดว่านครปฐมเป็นเมืองสำคัญของพุทธศาสนิกชนเมืองหนึ่งเป็นต้นว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่โดยพระเจ้าอโศกราชกษัตริย์ในอินเดีย ทรงส่งพระภิกษุเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนครปฐม พ.ศ.๒๐๐๐ เศษ นอกจากนั้นมีพระปฐมเจดีย์อันเป็นปูชนียสถานสำคัญในเรื่องสร้างพระปฐมเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระเขี้ยวแก้วนั้น มีประวัติที่ควรทราบ คือ เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกราชส่งสมณทูตออกประกาศพระพุทธศาสนาไปยังนครปฐมสมณทูตของพระองค์คิดถึงตัวอย่างของพระเจ้าอโศกราชที่ทรงโปรดสร้างพระพุทธรูปเจดีย์ ตั้ง ๔๔,๐๐๐ แห่ง จึงเอาอย่างในการสร้างเจดีย์โดยสร้างพระปฐมเจดีย์เมื่อราว พ.ศ.๒๐๔ ส่วนที่ตามตำนานว่า พระยาพานซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ในเวลานั้น ได้ทรงสร้างพระปฐมเจดีย์ เมื่อ พ.ศ.๕๖๙ นั้น จับเหตุผลไม่แนก ครั้นต่อมาพระปฐมเจดีย์มีการชำรุดหักพังตามความสันนิษฐานว่าได้ก่อซ่อมขึ้นหลายคราว ผลที่สุดเมื่อรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ก่อเสริมขึ้นให้แข็งแรงสูงใหญ่กว่าเก่า เดิมที่พระปฐมเจดีย์ยอดเป็นรูปปรางค์ ข้างล่างเป็นรูปประซัง ครั้นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงปฏิสังขรณ์ให้วิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น พระปฐมเจดีย์จึงได้งดงามถึงปานฉะนี้

พระปฐมเจดีย์เป็นโบราณสถานอันสำคัญยิ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่โตสวยงามในประเทศสยาม ก่อสร้างขึ้นโดยฝีมือไทยอย่างเยี่ยม ฝีมือชนิดนี้ นับว่าได้คู่ดลสำหว่าด้วยความพากเพียรจริงๆ นับว่าพระปฐมเจดีย์เป็นปูชนียสถานอันเด่นในประวัติศาสตร์แห่งประเทศสยามสิ่งหนึ่ง แสดงว่าคนไทยแต่ครั้งโบราณกาล ก็เป็นชาติที่มีฝีมือในการช่างฝีมือชั้นน้อย ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอเชิญชาวไทยที่น้องทั้งหลายไปชมพระปฐมเจดีย์ในโอกาสอันควร อันนับว่าเป็นที่น่ายินชม น่าสนใจในมหาน

องค์พระปฐมเจดีย์รายล้อมด้วยชุมชนนครปฐม
มองจากโรงแรมเวลด์ ชั้น 14

ทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง ควรเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งที่สะกิดใจชาวเราให้ตื่นขึ้น ดูความอูตสาหะในฝีมือของชาวเราในครั้งโบราณกาลว่า วัตถุสิ่งนี้ทำยากเท่ายาก ลงทุนลงแรงมากเท่ามาก ชาวเรายังอุตสาหะพยายามบากบั่นทำจนเป็นผลสำเร็จ บัดนี้ชาวเราจะไม่เอาเยี่ยงอย่างเช่นที่ดียี้ นืออย่างไร ถ้าชาวเราได้ร่วมกาย ร่วมใจ และร่วมกำลังปัญญา กำลังทรัพย์ พวกกันประกอบกิจ เยี่ยงอย่างวัตถุที่ทำไว้ที่นครปฐมแล้ว ต่อไปประเทศสยามจะมีสิ่งที่ดีๆ มากมายเป็นแน่ ที่องค์พระปฐมเจดีย์นั้น นอกจากบรรจุพระบรมธาตุ ยังมีโบราณวัตถุที่สำคัญเก่าๆ เป็นอันมาก เช่น หินทำเป็นรูปพระธรรมจักรไว้เคารพแทนพระพุทธรูปอย่างในสมัยนี้ และมีสิ่งต่างๆ อันแสดงว่า เป็นสิ่งสำคัญในทางพระศาสนาอีกมาก แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าจะเล่าให้ท่านฟังพอเป็นของขวัญนั้นคือ ในหนังสือพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ รับสั่งไว้ว่า พระบรมธาตุที่พระปฐมเจดีย์นั้น เคยทรงเห็นแสดงปาฏิหาริย์มีแสงสว่างผุดปกติ

นอกจากนี้ที่พระปฐมเจดีย์ใต้พระยืน ที่เรียกว่าพระร่วงอันศักดิ์สิทธิ์นั้น มีพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ บรรจุอยู่ด้วย เป็นบุญของชาวนครปฐมที่ได้มีโอกาสถวายบังคมพระอัฐิของพระองค์ได้สะดวก ให้สมกับที่ท่านทรงโปรดนครปฐม อันที่จริงไม่ว่าข้าราชการ หรือราษฎร มีความเคารพนับถือมาก แม้คุณหญิงพลฯ ก็เคยไปถวายบังคมดังข่าวในหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏแล้ว ถ้าข้าพเจ้าจะบรรยายเรื่องโบราณวัตถุ หรือสิ่งที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครปฐมมากนักเกรงว่าท่านจะเบื่อเร็ว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจะได้ขอยกเรื่องอื่นขึ้นบรรยายต่อไป

จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ในที่ราบไม่มีภูเขา ทั้งทั้งนครปฐมมีแม่น้ำอยู่ ๑ สาย เรียกว่า แม่น้ำท่าจีน หรือเรียกว่าแม่น้ำนครไชยศรี เป็นแม่น้ำสำคัญที่พอจะอำนวยความสะดวกแก่การเพาะปลูกและการคมนาคมได้ดี โดยที่ริมแม่น้ำทั้งสองฟาก เต็มไปด้วยนาและสวน ทั้งสองข้าง และมีคลองเล็กช่อยเข้าไปแทบทุกตำบล แต่ออกจะดินเค็มโดยธรรมชาติเสียมากแล้ว ในโอกาสที่ได้ประกาศใช้เทศบาล ทั้งรัฐและราษฎรควรร่วมกันระเบิดคลองในตำบลต่างๆ ให้เป็นประโยชน์แก่การเพาะปลูกและสะดวกแก่การจราจรเป็นแน่ แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าใคร่ที่จะให้เรือชุดไปทางแถบนั้นบ้าง มีคลองสำคัญอยู่อีกคลองหนึ่ง คือ คลองเจดีย์บูชา คลองนี้เป็นคลองที่เป็นประโยชน์ในการค้าขายแก่จังหวัดนครปฐมมิใช่น้อย ทั้งเป็นประโยชน์แก่ชนชาวสยาม โดยทั่วๆ ไปด้วย เทศกาลไหว้พระมีเรือพากันไปค้าขายและไปไหว้พระปฐมเจดีย์เต็มไปทั้งคลองนำสนุกและนำชมชาวเรือบรรทุกของไปขายในคลองนี้เสมอๆ ทั้งไปซื้อของสวนที่จังหวัดนครปฐมอีกด้วยอาศัยคลองนี้ คลองเจดีย์บูชานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ มีพระราชประสงค์ให้คลองนี้เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนโดยทั่วๆ ไป นามของคลองนี้ป่งชัดๆ ว่าเพื่อให้มหาชนที่นับถือพระพุทธศาสนาไปนมัสการบูชาพระปฐมเจดีย์จึงเรียกว่า คลองเจดีย์บูชา

นครปฐมสำคัญเพียงไร ตามที่บรรยายมาแล้วแต่ต้น ถึงแก่พระเจ้าแผ่นดิน รัชกาลที่ ๔ ต้องลงทุนสิ้นเงินในพระคลังตั้ง ๔๐๐ ชั่งเศษ ได้คลองเจดีย์บูชายาวถึง ๔๐๐ เส้นเศษนี้ก็เป็นพยานอันหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่าแม้พระเจ้าแผ่นดินอันเป็นประมุขของชาติยังเอาพระทัยใส่สำหรับนครปฐม เป็นตัวอย่างอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าหวังว่ารัฐบาลคงจะได้ขุดคลองเจดีย์บูชาซึ่งดินเค็มมาก ให้สะดวกแก่การค้าขาย และสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่จะใช้เรือเข้าไปนมัสการ พระปฐมเจดีย์อย่างยิ่ง น้ำในคลองเวลานี้เป็นที่เพาะปลูก และส่งกลืนตลอดเวลายังในราตรีกาลไม่มีแสงแดดแผดเผา น้ำในคลองก็ยิ่งปุดลอยขึ้นเป็นเม็ดๆ สีดำคร่ำ ส่งกลิ่นฟุ้งมากที่เป็นเช่นนี้ เป็นมาตั้งแต่สมัยยัง

มิได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าได้ยินแว่วๆ ว่า รัฐบาลนี้จะได้มีการชุดคลองเจดีย์บูชา ข้าพเจ้าและประชาชนชาวนครปฐมก็ปลื้มใจ

พูดกันโดยจริงใจ ข้าพเจ้ารู้สึกชอบใจในคณะกรรมการอำเภอ และกรรมการจังหวัดนครปฐมเป็นอันมาก ที่พยายามจริง ๆ จะให้ความสงบเรียบร้อยอย่างยากนั้นแข็งแรงยิ่งทั้งกำลัง เจียดเงินมาให้คนที่มิได้เสียเงินรัชูปการชุดคลองเจดีย์บูชาอยู่เรื่อยๆ อนึ่งคณะแพทย์ก็อุตส่าห์คอยคุมให้เจ้าหน้าที่ คอยดักหนูอยู่ทุกวัน กาฬโรคซึ่งแต่ก่อนๆ นี้ เคยติดตลาดแถบนี้ที่กาฬโรคแทบไม่กล้าโผล่ เรียกว่าแม้จะมีก็น้อยเต็มที ทั้งนี้ด้วยความใส่ใจของเจ้าหน้าที่แพทย์ดีเป็นอย่างยิ่งนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความสงบเรียบร้อยแก่การทำกิจของราษฎร สำหรับราษฎรซึ่งเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย สำคัญมากทีเดียว ข้าพเจ้าอดนึกที่จะสรรเสริญชาวนานครปฐมมิได้ โดยปีนี้มีพระภิกษุสามเณรสอบนักธรรมกันมากมาย โดยคณะกรรมการของท่านเจ้าคุณธรรมปิฎกไปสอบ ทั้งราษฎรและกรรมการอำเภอทุกอำเภอ ทั้งกรรมการจังหวัดได้จัดการช่วยกันต้อนรับพระที่ไปสอบเป็นอย่างดี มีการถวายข้าวปลาอาหาร ข้าราชการช่วยเงินและช่วยจัดการ ชาวบ้านที่ไม่มีโอกาสไปวัดเพื่อถวายของแก่พระนักธรรมเจ้าหน้าที่กรรมการอำเภอก็ไปรับสิ่งของถึงตลาด นับว่าทางราชการได้ช่วยให้ทางฝ่ายพระศาสนาสะดวกขึ้นอีกเป็นอันมาก ส่วนชาวตลาดทั่วๆ ไปที่นครปฐมเป็นผู้ใจบุญแท้ๆ ได้ช่วยให้กับข้าวกินคนละหลายๆ จานเกือบขนส่งไม่ไหว ผู้ที่ไม่ช่วยข้าวของเงินทองก็ไปช่วยด้วยแรง ทำครัวเลี้ยงพระการที่มีประชาชนกรอรับไปด้วยใจกุศลมากๆ เป็นส่วนหนึ่งที่นำมาซึ่งความสงบ

สภาวะของชาวนครปฐมในสมัยรัฐธรรมนูญ ทั้งหญิงและชายไม่ว่าข้าราชการหรือราษฎร ต่างก็ร่วมกันช่วยจัดขบวนต้อนรับรัฐธรรมนูญฉบับจำลองอย่างแข็งแรงที่สุดเป็นครั้งแรกในประเทศของเรา อาจพูดได้ว่างานใดๆ ไม่เสมอเหมือนงานคราวรับรัฐธรรมนูญเลยชาวจังหวัดนครปฐมมีจิตใจรักและบูชารัฐธรรมนูญจริงๆ โดยชาวนครปฐมมีใจเป็นนักธรรมโดยนครปฐมเป็นแหล่งหรือบ่อเกิดแห่งธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นแห่งแรกที่เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยสยาม ธรรมได้ฝังรากชาวนครปฐม ส่วนมากอย่างมั่นคง เพราะธรรมเทียบกับรัฐธรรมนูญได้สนิทดังหนังสือรัฐธรรมนูญเทียบกับพระพุทธศาสนาของข้าพเจ้าที่รวบรวมพิมพ์ขึ้น ๒,๐๐๐ เล่ม ทั้งได้แพร่ไปทั่วพระราชอาณาจักรสยามนั้นเป็นต้น หนังสือนี้ท่านจะขอดูได้ตามอำเภอและจังหวัดต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ หรือตามกระทรวงต่างๆ ก็พอมีทุกกระทรวง ถ้าต่อไปท่านทั้งหลายต้องการชมหนังสือนี้ ข้าพเจ้าจะอ่อนวอนท่านรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยพิมพ์แจกไปตามตำบลต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักรสยาม หวังว่าท่านอาจมีโอกาสดูชมหนังสือนี้โดยทั่วหน้า

การอาชีพของจังหวัดนครปฐม ชาวจังหวัดนครปฐมมีการทำนามากที่สุด ทำสวน เลี้ยงหมู เป็นที่สอง ปีหนึ่งๆ ผลไม้และหมูเข้ามากรุงเทพฯ เหลือล้น รัฐบาลมีรายได้จากจังหวัดนี้ไม่ด้อยกว่าที่อื่นเลยส่วนการค้าขายจังหวัดนี้โดยทั่วไปคืออยู่เสมอ มีพ่อค้าไทยหลายร้าน สินค้าที่มีในจังหวัดนี้มียาสูบ ข้าว นับว่าดีมาก และของสวน เช่น น้อยหน่า สับปะรด ข้าวโพด มะม่วง ไข่ไก่ กระชาย พริก มะเขือ ส้มนครไชยศรี ฝาด้านนครไชยศรี กล้วย อ้อย ยังมีอีกมาก ฯลฯ นอกจากนี้มีการส่งหมูเข้ามาขายในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมากๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้การค้าขายของจังหวัดนครปฐมทรงตัวได้ดี เพราะมีเงินไหลเข้านครปฐมเสมอๆ ถ้ารัฐบาลได้ตั้งสหกรณ์ขึ้นในจังหวัดนี้ เพื่อให้อำนวยความสะดวกได้ดีแล้ว จังหวัดนี้จะรุ่งเรืองมาก เพาะปลูกอะไรเป็นเงินเป็นทองขึ้นมากทั้งนั้น อนึ่งนิสัยใจคอของพลเมืองในจังหวัดเป็นคนขยันขันแข็ง อุตสาหะในการทำงาน ในการงานจริงๆ กรอรับด้วยเป็นผู้มีธรรมดี ตั้งหน้าตั้งตาในการทำกิน ฉะนั้นหวังว่ารัฐบาลคงจะดำริหาวิธีช่วยจังหวัดนี้ในเร็ววัน จังหวัดนี้เคยเป็นจังหวัดที่ทำน้ำตาลได้ดีจนกระทั่งมีชื่อเรียกว่าน้ำตาลนครไชยศรี เพราะฉะนั้นในโอกาสต่อไป

รูปปั้นยายหอมหน้าองค์พระพระโตณเจดีย์
วัดพระประโทนเจดีย์บริหาร ปัจจุบัน

แรงงานหลักในไร่นาช่วง
พ.ศ. 2478 ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบัน

สำหรับการอาชีพในเขตจังหวัดนครปฐม ถ้ารัฐบาลได้หาโอกาสส่งเสริม การอาชีพของพลเมือง ในจังหวัดนี้ซึ่งเคยทำมาอย่างก่อนๆหวังว่าการทำมาหากินของประชาชนจังหวัดนี้จะกระเตื้องดี ขึ้นอีกใช้น้อย

อนึ่ง ตามที่กล่าวมาแล้ว ว่าภูมิประเทศของจังหวัดนี้เป็นที่ราบโดยตลอด การเพาะ ปลูก อาศัยแม่น้ำท่าจีนหรือที่เรียกว่าแม่น้ำนครไชยศรีนั้น บางโอกาสตามลำแม่น้ำนี้มี อันตรายบางสิ่งบางอย่าง คือ ผักตบชวา ลอยมาจากประตูน้ำแถบจังหวัดสุพรรณบุรีอย่างภูเขา เลากา หวังว่าทางราชการจะได้ดำริ แก้ไขให้ได้รับความเรียบร้อยในโอกาสต่อไป

การคมนาคม จังหวัดนครปฐมมีทางรถไฟผ่านจังหวัดนี้และมีแม่น้ำตามทีกล่าว มาแล้ว การไปมาทางใต้หรือทางกรุงเทพฯ สะดวกดี ถ้าต่อไปรัฐบาลได้บำรุงตามลำคลองต่างๆ ซึ่งขอยจากแม่น้ำอย่าให้ตันเขินได้แล้วการคมนาคมทางน้ำก็สะดวกขึ้นอีกมากอนึ่งสำหรับทาง บก ถ้ารัฐบาลได้ตัดทางเดินไปถึงจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสุพรรณบุรี และกรุงเทพฯ ได้ก็ จะดีหาน้อยไม่ และตามลำน้ำท่าจีนทั้งสองฝั่ง ถ้าได้ตัดถนนไปตามริมแม่น้ำแล้วจะทำให้ การคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำเป็นประโยชน์แก่การค้าขายเป็นอันมากทีเดียว

จังหวัดนครปฐมแบ่งการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ คือ ๑. อำเภอเมือง ๒. อำเภอบางปลา ๓. อำเภอนครไชยศรี ๔. อำเภอสามพราน ๕. อำเภอกำแพงแสน พลเมือง มี ๑๙๐,๐๐๐ เศษ มีชายมากกว่าหญิงเล็กน้อย มีจีนอยู่เกือบ ๑๐,๐๐๐ ฝรั่งเศส ๔. แชก ๒๕ การ ศาสนานั้น โดยมากนับถือศาสนาพุทธเป็นพื้น นอกจากนั้นนับถือคริสต์และโรมันคาทอลิก บ้างเล็กน้อย

การศึกษาทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรมดีมาก โรงเรียนชายและหญิงแผนกสามัญศึกษา มี ถึงมัธยมปีที่ ๖ ฝ่ายวิสามัญ มีโรงเรียนประถมเกษตรกรรม โรงเรียนประถมการเรือนหญิง และ จะมีมัธยมในโอกาสต่อไป โรงเรียนประชาบาลตำบลต่างๆ มีทั้งหมด ๔๐ ตำบล ยังมิได้ประกาศ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา โดยตลอดทีเดียวรัฐบาลจะได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษาโดยตลอดในปีหน้าต่อไป นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนราษฎรของประชาชนบ้าง เช่นของพ่อค้า และของคณะมิชชันนารี เป็นการอำนวยความสะดวกการศึกษาของจังหวัดนี้ดีขึ้นอีก ใช้น้อย ส่วนการศึกษาปริยัติธรรม เจ้าคณะจังหวัดกำลังรีบเร่ง และนอกจากนี้ท่านเจ้า คณะจังหวัดนครปฐมยังได้ส่งเสริมการศึกษากุลบุตร กุลธิดา โดยทั่วๆ ไปอย่างแข็งแรง

ในที่สุดนี้สรุปรวมความว่าสภาวะแห่งการเป็นอยู่ของจังหวัดนครปฐมมีสิ่งที่น่าสนใจ สำคัญเป็นอันมากว่า โดยการทำมาหากินของชาวจังหวัดนครปฐม ก็เป็นหลักแหล่งดี ถ้าต่อไป รัฐบาลได้มีการส่งเสริมให้แข็งแรงยิ่งขึ้นแล้ว หวังว่าจังหวัดนี้จะเป็นจังหวัดที่เจริญมีใช้น้อย ที่สุดนี้ขอท่านทั้งหลายจงสวัสดิทุก ๆ ท่าน เทอญ.